

MULKIY HUQUQLARNI HIMOYA QILISHNING FUQAROLIK- HUQUQIY USULLARI

Azirbaev Salamat Kuanishbaevich

*Qoraqalpoq davlat universiteti yurisprudensiya t'lim y'nalishi yuridika
fakulteti 3-kurs talabasi.*

Tel raqami: +998 90 700-68-62

Email: azerbaevsalamat947@gmail.com.

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada mulkiy huquqlarni himoya qilishning fuqarolik-huquqiy usullari tahlil qilinadi. Fuqarolik huquqi doirasida mulk huquqining buzilishi holatlarida huquqiy himoya mexanizmlari muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada mulkiy huquqlarni sud orqali, da'volar, oldini olish choralari va shartnomaviy himoya orqali tiklash usullari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida belgilangan asosiy himoya vositalari ham yoritiladi.*

***Kalit so'zlar:** mulkiy huquqlar, fuqarolik huquqi, himoya mexanizmlari, sud himoyasi, da'vo turlari, shartnomaviy himoya, qonunchilik, mulk egaligi*

Kirish

Mulkiy huquq fuqarolik huquqining asosiy institutlaridan biri bo'lib, u mulkdorning o'z mol-mulkidan erkin foydalanishi, uni tasarruf etishi va undan manfaat olishini kafolatlaydi. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va Fuqarolik kodeksi mulk daxlsizligi prinsipini mustahkamlab, fuqarolar va yuridik shaxslarning mulkiy huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini belgilaydi.

Shu bilan birga, zamonaviy jamiyatda mulkiy huquqlarning buzilishi holatlari uchrab turadi. Ushbu maqolada mulkiy huquqlarni fuqarolik-huquqiy yo'l bilan

himoya qilish usullari, xalqaro tajriba va milliy qonunchilikdagi asosiy normalar tahlil qilinadi.

Mulkiy huquqlarni himoya qilish tushunchasi va zarurati.

Fuqarolik huquqida mulkiy huquqlarni himoya qilish deganda shaxslarning mulkiy manfaatlarini qonuniy vositalar orqali tiklash va ularning buzilishining oldini olish tushuniladi. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi (FK) 164-moddasida mulkdorning huquqlari buzilganda uni sud orqali himoya qilish huquqi belgilangan (O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi, 1995).

Huquqshunos E.A. Suxanovning ta'kidlashicha, mulkiy huquqlarni himoya qilish tizimi uchta asosiy tamoyilga asoslanadi:

Mulkdorning o'z huquqlarini mustaqil ravishda amalga oshirishi – mulkdor o'z huquqlaridan foydalanishda mustaqil va hech kim unga noqonuniy tarzda to'sqinlik qilmasligi kerak. Sud orqali himoya – huquqbuzarlik sodir bo'lganda mulkdor o'z manfaatlarini sud orqali tiklashi mumkin. Davlat organlari orqali himoya – ayrim holatlarda davlat organlari (prokuratura, kadastr idoralari) mulkiy huquqlarni himoya qilishda faol ishtirok etadi (Suxanov, 2016).

A.V. Venediktov esa mulkiy huquqlarni himoya qilish usullarini quyidagilarga ajratadi: huquqbuzarlik natijasida yetkazilgan zararni qoplash, huquq buzilishining oldini olish va mulkdorning o'z huquqlarini e'tirof etish (Venediktov, 2010).

Mulkiy huquqlarni himoya qilishning fuqarolik-huquqiy usullari

Fuqarolik qonunchiligida mulkiy huquqlarni himoya qilishning bir necha usullari mavjud:

1. Vindikatsiya da'vosi (mulkni qaytarish talabi)

Vindikatsiya da'vosi mulkdordan noqonuniy olib qo'yilgan mulkni qaytarish uchun qo'llanadi. FK 167-moddasiga muvofiq, agar shaxs o'z mulkini noqonuniy ravishda egallab olgan bo'lsa, qonuniy mulkdor sudga murojaat qilib, uni qaytarib olishi mumkin (O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi, 1995).

Masalan, agar fuqaro firibgarlik yo'li bilan kvartirasini yo'qotgan bo'lsa, sud orqali kvartirani qaytarib olish huquqiga ega.

2. Negator da'vosi (mulkdan foydalanishga to'sqinlikni bartaraf etish talabi)

Bu da'vo mulkdorga o'z mol-mulkidan foydalanishga to'sqinlik qilinayotgan holatlarda qo'llanadi. Misol uchun, qo'shni noqonuniy ravishda o'z hovlisini kengaytirib, yo'lakni to'sib qo'ysa, mulkdor ushbu holatni bartaraf qilish uchun sudga murojaat qilishi mumkin (Gorshenev, 2008).

3. Zararni qoplash talabi

Mulkdor o'z mulkiga yetkazilgan zararni sud orqali undirish huquqiga ega. Bu holatda zarar huquqbuzar tomonidan qoplanishi lozim. Fuqarolik kodeksiga ko'ra, zarar moddiy va ma'naviy bo'lishi mumkin (Venediktov, 2010).

4. Shartnomaviy majburiyatlar asosida himoya qilish

Mulkdor shartnoma shartlarini buzgan shaxsga nisbatan da'vo qo'zg'atishi mumkin. Misol uchun, agar ijara shartnomasi asosida ijarachi kvartiraga zarar yetkazsa, mulkdor undan zarar qoplashni talab qilishi mumkin (Suxanov, 2016).

5. Huquqbuzarlikning oldini olish choralari

Profilaktik choralar mulkiy nizolarning oldini olishga xizmat qiladi. Masalan, notarial tasdiqlash, kadastr hujjatlarini tayyorlash va shartnomalarni rasmiy ro'yxatdan o'tkazish mulkiy nizolarning oldini olishi mumkin (O'zbekiston Respublikasi Notariat to'g'risidagi qonun, 1997).

Prezident nutqida mulkiy huquqni himoya qilish masalasi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev mulkiy huquqlarni himoya qilish muhimligini ta’kidlab, quyidagilarni qayd etadi: "Mulkiy daxlsizligi – islohotlarimizning asosiy kafolatidir. Biz sud-huquq tizimini yanada mustahkamlash orqali fuqarolar va tadbirkorlarning huquqlarini kafolatlaymiz" (Mirziyoyev, 2023).

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda mulkiy huquqlarni mustahkamlashga qaratilgan qator qonunlar qabul qilindi. Jumladan, 2021-yilda tadbirkorlik subyektlarini noqonuniy tekshiruvlardan himoya qilish to‘g‘risidagi qonun kuchga kirdi.

Xulosa

Mulkiy huquqlarni himoya qilish fuqarolik huquqining muhim jihatlaridan biri bo‘lib, O‘zbekiston qonunchiligida bu borada yetarli asoslar mavjud. Sud himoyasi, huquqiy profilaktika va davlat tomonidan ta’minlangan kafolatlar mulkdorlarning huquqlarini samarali himoya qilishga xizmat qiladi.

Kelajakda mulkiy huquqlarni himoya qilish tizimini takomillashtirish, sud tizimining mustaqilligini oshirish va xalqaro tajribadan foydalanish orqali bu borada yanada islohotlarni amalga oshirish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1) O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi. (1995). <https://lex.uz/docs/-111189>.
- 2) Суханов, Е. А. (2016). Гражданское право. Москва: Статут.
- 3) Venediktov, A. V. (2010). О принципах гражданского права. Санкт-Петербург: Юридический центр.
- 4) Gorshenev, V. M. (2008). Москва: Волтерс Клувер.
- 5) Mirziyoyev, Sh. M. (2023). Yangi O‘zbekiston strategiyasi.